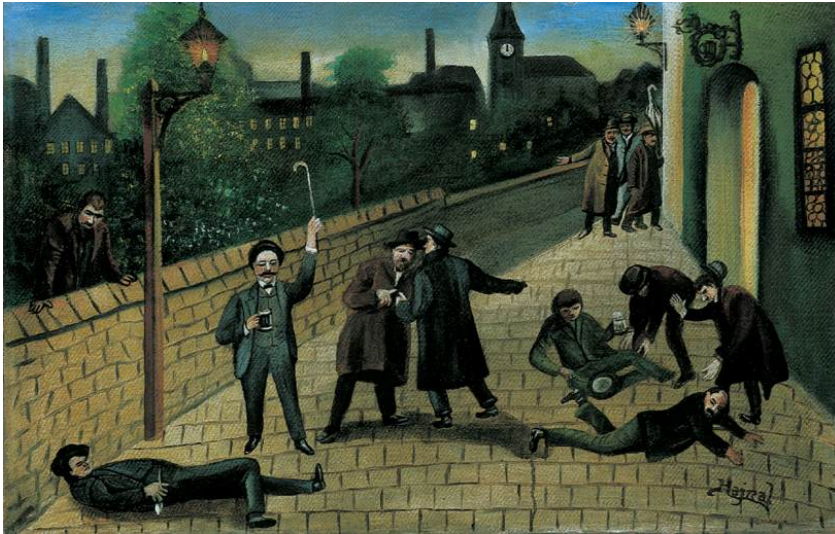

**Dugonics András:
Magyar példa beszédek és jeles mondások**

A' részegekről.

Jól fel öntött a' garatra.

Csizmájában se szereti a' vizet.

Nem tölti csizma' szárába a' bort.

El állott az esze.

Azt se tudja: fiú é? vagy pedig leány.

Pintes korsó. – Bor korcsola.

Bor gazda fért az eszéhez.

Köröszkül áll szeme.

Félre tette konttyát.[1]

Krisztus palástját is bé inná.

A' bor szől belőlle.

Soha nagy torka bé nem telhet.

Teli hordó.

Fúrták faragták, még is torkát feneketlen hagyták.

Gyermekségétől fogva ki nem józanodott.

A' sok húzásban ki állott esze.

Bor kulacs. – Bor csutora.

Kicsin ugyan a' csikó, de jól húz.

El érte a' bor.

Nem előre, hanem hátra tántorog.

A' leg frissebb víznek szagátúl is irtózik.

El itta az eszét.

Jobban ösmeri a' cégéreket, mint a' körösztoket.

Meg itta magát.

Erősen veszekszik a' tele bugyogókkal.

Csizma szár a' torka.

Jól fel hörpentött Urunk' vérében.

Jól bé vett a' szentelt vízből.

Száraz torkú. – Sima gégéjű.

Meg járta fejét a' Budai Török vér.

Bor csíszár.

Úgy iszsza a' bort, mint a' vizet.

Tele a' feje.

Talán több bort ivott; mint te vizet láttál.

A' fölső várat meg vette a' bor.

Versent iszik akár kivel.[2]

Gödény a' torka.

Jól meg tanulta bor az úttját.

Talán a' gödénnek torkát béllelte ki.

Meg látogatta szent Péter szakállát.

Hanyatt dűlt.

Tizszer is ki józanodik esttig.

Csap szék. – El ázott.

Ugyan tántorog ám Moharaj Uram.

Fél a' vízi kórságtúl.

A' Bécsi kapun se tudna bé menni.

A' széles úcca is keskeny.

Minden cégérhez köszön csulaj.

Hatszor is okádik, utánna megmeg iszik.

Fejébe ment a' bor.[3]

Ha éjjel jön is; ki nem tér a' bor elől.

Boros hordó. – Tele kupa.

Hamarébb köszön a' cégérnek, mint az embernek.

El érte a' nyúló nyálas piszszentés.

Úgy lógattya részeg fejét: hogy szinte el veszti.

Meg taknyosodott Döme.

Tántorog; még se esik.

Nehezebb feje, mint fara.

Tele hordóban lakik Diogenes.

Kocsmárosné kápolnája, a' kocsmáros Káplánnya.

Kevés vizet látott ma.

Ser, bor mind itala, mind étke.

Többet ivott mint én.

Mihelyt a' palackot látta, tüstént ihatnék.

Tele immár a' bor rovás.

Inkább Herkulesnek kezéből a' buzogánt, mint ennek a' palackot facsarhatod ki.

Éhomra iszik.[4]

Korsó' fenekire veti a' köröszőt.[5]

Vérét vette Budán a' vörös korsónak.

Idején reggel bé köszön a' csap szekbe.

Meg nem veti a' kóstolót.

Szeret tőtögetni.[6]

Ugyan jól meg tudgya fejni a' palackot.

Bor iszák. – Kérges már a' torok.

Ez is többet ivott, mint a' veréb szokott.

Mind előre, mind hátra erősen támaszkodik.

Jól meg vetette magának az ágyat.

Kétszer se köszönd reá.

Nemes levelét is bé itta.

Többet jár a' korcsmába, mint a' templomba.

Nem kap immár hitelbe.

Minden adóssága a' kocsmákon vagyon.

Nem bírja a' lába.[7]

El temették a' tele hordókat.

Reggel kezdi az italt, este nem végzi.

Jól bé tekintett a' korsóba.

Még a' vér ejtéke is bor.

Ki verte bor himlő pillangos orcáját.

Tisztább feneke, mint szájja.

Szaga után borra, mint jó visla nyúlra.

Meg húzta a' korsót nagy szív buzgósággal.

Meg meccik a' torkát; ha el veszik a' borkát.

Meg lehet fejni egy kupa bor mellett.

Midőn a' bort nyeli, semmi akadály a' torkán.[8]

Csinált út a' torka.

Pogány lesz egy kupa borért.

Ország' úttya a' torka.

Csak innia adgy, apját is el tagadgya.

Bor-sóval tele a' torka.

Mind egygyik szeme egy egy kulacs.

Vörös fót az orcája.

Reggeli izzadsága is bor szagú.

A' korcsmában lakik.

A' bajuszos kétszer iszik.[9]

Délben is éjszaki hajnal az orcája.

185Minden nap rókat nyúz.

Mi atyánk Isten: nagy korsó.

Holt részeg. – Hójagos pohár.

Mi lehet torkának a' Budai szőlő?

Vászon korsó a' torka, de lukas.

Tudgya: melyik korcsmán árúlyák a' jó bort.

Úgy habarja a' szavakat, hogy alig érthetni.

Nem nyeli; hanem csúszattya a' bort.

Gyakran láttya a' korsó' fenekét.

Mást beszél Bodóné: mikor a' bor' árrát kérik.

Sokat szűrt a' foga közt.

Meg verte őtet a' sok meg áldgy' Isten.

Szemével is iszik.

Gyakran meg árt a' Sz. János pohara.

Nagyobb ehető, mint iható.

A' mi ételét illeti; könnyen el férne az egy cégéren; a' mi pedig italát, nem keveset iszik, hanem sokszor.

Ki verte orcáját Sz. Antal' tüze.

Szemeiből bor szikrákat hány.

Szemeiből is ki teccik a' vörös bor.

Aprózza immár a' szavakat.

Tele húzta magát borral, mint jó pióca vérrel.

Nem is beszél, hanem höbög.

Feneketlen torka, mint a' szabó gyűsző,

Szaporán ejti egymás után a' szavakat.

El ázott a' malom kerék kövestúl.

Nem érteni: Törökül beszél é? vagy Tatárul.

Föllyebb járt a' viznél.

Sokszor az orrával turkállya a' földet.

El bírja a' poharat; de a' gyűszűt nem.[10]

Ecetes ágy a' gyomra.

Csak szerencsére józanodik ki Vasárnap.

Fejébe ment a' bor szesz.[11]

Iszik: mint a' Bécsi Német.

Borral mosdik, kolbászszal törülködik.

Iszik mint Berényi Török.

Hol a' poharak csúsznak, a' titkok sikámlanak.

El kopott, mint a' dob.

Részeg ember előtt terhes szekér ki tér.

Ihatnék: mint a' szomjú kert.

Részeg ember előtt mi Urunk is ki tért.

Nagy mester a' bor.

Józan a' mit gondol, részeg arrúl csahol.

Sokat tud ám a' bor.

Gyermek, részeg, bolond mondgyák az igazat.

Gazda kapállya a' szállót kurv'annya a' vendégnek.[12]

Nem köt csomót gégéjén.

Két pint bor alig ásztattya meg torkát.

A' bor leg elől is lábárúl ejti le az embert.

A' borban is lakik igazság.

Részeg ember' imádsága; beteg ember bőttye.

Ki részegen lop, akadgyon fel józanon.

Torkig telt.

Kaprozik a' szeme, mint a' holt részegnek.

Ki jozanodott é ő valaha?

Szédeleg a' lába, tántorog a' feje.

Nem irtózik más pokoltúl, hanem: ahol ki nem kötik a' cégért.

Oly erős bort kedvell, mely benne a' halálos vétket is meg öli.

A' sörnek is csak bor az annya.

Zákányos ember.[13]

Borbéski Uraságtúl származott.[14]

Fél a' méregtúl.[15]

Pénzzét, eszét a' kocsmában hagyta.

Szomjúnak a' víz is íz.

Nehéz józanon viszsza adni annak az embernek orrát, melyet részeg korában el harapott valaki.

Annyit ivott: hogy foga is ki ázott.

Aszszony fán is el kél a' bor.[16]

El búsúl nap esttig tele korsó mellett.

Sok jó borocskát el morzsolt életében.

A' molnár akkor iszik leg több bort, mikor vize leg több.[17]

Inkább szereti a' kocsmát, mint a' vendég fogadót.[18]

190Nehéz a' részegnek szájára lakatot vetni.

Holtta után teli hordóba temettetni magát.

Jó a' bor, de mértékletességgel iva.

Tégla égető kemence a' torka.

Ha borba feresztenék, bőre is el inná a' bort.

Egy ice gyomrában, kanál víz a' tengerben.

Inkább olvasóját, mint korsaját felejtí el.

Viz italtúl nád termett orrában.

Első fördőjét is borból készítették.

Mindenkor van oka az ivásra. Ha az esső esik; essék (úgymond) nékem is. Ha száraz az üdő: ide (úgymond) a' korsót, hadd essék.

Száz malmot hajtana el az a' bor, melyet életében le eresztett torkán.

Ha fris vize volna, abba hagyná a' leg jobb sört, és csupán bort innék.

Ki a' részeggel veszekszik, nem az ott'hon valóval veszekszik.

Néki mindennap Dömötör napja vagyon.

Nálla mindennap csikókat billegzenek.

Sokat vesz ki emberbűl a' bor.

El kél a' jó bor cégér nélkül is.

Leg inkább a' koldúsok tudgyák: hol a' jó bor.

Kik sorra isznak, egy mást meg nem csallyák.

El költi: hogy kárba ne veszzen.

Torkánál fölyebb ivott.

Nem szánnya föl költeni a' csaplárost.

Részegeinek a' bor édes annya' teje.

Fel tette szent Anna' kontyát.

Csak azért iszsa meg: hogy más meg ne igya.

Nem is ital; ha nem bor.

Ki a' szőlőt fel találta, nem csupa ember volt.

Ki a' szőlőt kapállyá; pénz mellett áldást is nyer.

Szeget szeggel kell ki verni.

Erősen borozik a' legény.

Addég iszik, még egy egyenest léphet.

Addég iszik, még valakit lát.

Tele borral, mint a' spongya vízzel.

Apja se töltötte a' bocskorába a' bort.

Konty alá való.

Jobb a' Krisztus főzte, mint Kristóf melegítette.

Akár miért se adna egy kupa bort.

Eszem iszom törzsökéből származtak elei.

Mindenét fel poharazta.

Ha ruhája rongyos, kocsmában vette a' posztót.

Mindenét el kocsmázta.

Nem fél a' vízi betegségtől.

Azt se tudgya mi a' víz.

A' részeg későn virrad, hamar alkonyodik.

Akár a' részeg Németnek beszélly.

Van annak, a' ki meg nem iszsza.

[1] A' régi kontyokról így ír Altorjai B. Apor Péter: Ne hagygyuk el a' régi Székely aszszonyokat is. Minden ló fű (vagy darabant) embernek felesége nagy kontyot viselt. Abban nagy két tűt szúrt fel, mint ha két szarva lett volna. Azt a' konty kívűl hagyta. A' kinek jobb tehetsége volt, annak ezüst vagy arany tűje volt, holyagosan. Némelyeknek holyaga is aranyos. A' többinek olyan volt, a' micsodás tölle ki telt. De az akkori aszszonyoknak és leányoknak nagyobb dicsérettyek az: hogy kurvát ritkán hallott az ember, kivált a' Magyarok között. Jut eszembe gyermek koromban: hogy egy fattyazó kurva vala Torján, ki a' szülésben meg is halt. Annak: hogy kurva volt; oly nagy híre vala, mint ha valami nagy csuda történt volna. De most bizony nem csuda. És talán olyan ritka most a' jámbor, mely ritka volt abban az üdőben a' kurva. Nézd meg Erdélyi ember: hogy bizony nem a' Császár' adója szűkíti meg Erdélyben a' pénzt, hanem feleségtekre, leányotokra való haszontalan cifrázás. Mind a' két Hemisférium Politikáját el olvastam; de majd mindenben rend vagyon az aszszonyoknak, és a' lányoknak köntösseikről; csak mi köztünk nem látok. Nézd meg csak Erdélyben az Alma natio Szakszonikát. Az aszszonyok' és leányok' köntösseikben, mely szép rendet tart. Azért is tele ám ott' a' láda. De mivel hogy a' mostani sok cifraság krepín, paszamán, 's a' többi, a' férjfi köntösökön is nem kevés, ki söpri Erdélyből a' pénzt.

[2] Ezt a' közmondást sok féle képpen írják a' Magyarok. Így is: versent iszik. Így is: versett iszik: Én e' mellett maradok: versent iszik, mert nékem úgy teccik: hogy ettől vette eredetét: versengve: az az: vetekedve iszik a' Trákok szerint ki ihatik többet? Ebben a' szóban versent, n bötűt t bötűre fordítyák a' Magyarok a' szebb ki mondás végett. Így tehát versent helyébe versett tesznek: valamint e' helyett innent ezt írják némelyek innett, 's nem rosúl.

[3] Egy igen részeg ember le menván a' kő lépcsőkön, úgy el tántorodott, és esett: hogy mind fejét, mind orcáját rútol össze törvén, alig pihenne. Hozzája futván a' jó szívű emberek, bort kértek a' kocsmárostól, hogy orcáját, fejét a' vérből ki mossák, és a' sebeknek hevességjüket meg engesztellyék. Elő hozattatván a' bor, azt mondotta a' részeg: hogy azt fejére, orcájára önteni haszontalanság volna, adák csak kezeibe a' kandzsót: ő azt inni meg fogná, mert szokásba vette nála a' bor: hogy gyomrából fejébe, és orcájára szökjék.

[4] Egy valakit, ki éhomra szokott inni meg dorgált más valaki. De ez is viszsza dorgálta amaszt, midőn őtet éhomra enni látta; azt adván hozzája: hogy reggel a' madarak is előbb vizet isznak, osztán mennek az eledelekre.

[5] Egy igen híres részeges vén aszszony, minekelőtte ivott, mindenkor a' kandzsó nem fölire, hanem allyára vetette a' szent keresztet. E' cselekedetének okáról kérdeztetvén, azt felelé: hogy ha fölűről vetné a' keresztet, az ördög a' kandzsónak fenekén törekednék ki felé, és így a' kandzsóban kárt tehetne. De ha alól veti a' keresztet, fölül az ördög a' bornak ki folyta nélkül ki takaródhatna.

[6] A' Váci Cigányoknak nincs egyéb dolgok a' Püspöki Uraságnál, mint a' hordókat a' két emeletű pincébe le eresztetni, és annak üdejében ki húzni. Ezzel a' Cigányok meg nem elégednek: hanem azt akarnák, hogy őket (a' mint mondgyák) tétegetni is hívnák.

[7] Némely gazda tudván: hogy a' kocsmában meg szoknék részegenni, meg parancsolta szolgálójának: hogy utánna mindenkor lámpással jöjjön. El jövé a' többi közt egyszer; hallya az Urát igen okosan beszélleni hallgatói előtt. Ezután haza késéri őtet, de tapasztallya: hogy fölőtte nagyon tántorogna. Erre a' szolgáló nagyon el nevette magát; nevetségének okául kérdeztetvén; azt felelé: csudáalom: hogy az Úr mái napon a' lábába, nem fejébe vette légyen a' bort.

[8] Azokat az apró legyeket, melyek a' boros hordó' szájját el lepik, muslincáknak hívják az alföldiek. Némely aszszonnak szer felett részeges Ura lévén; sokat törte fejét: miként cselekedhetné meg: hogy vele a' bort el útáltassa. Tanácskozott erről aszszony pajtársaival, kik azt javallották néki: hogy egy kandzsó borba fújcson bele vagy hat egeret, és úgy adgya néki innia: mert az egereknek bűze meg fogná vele útálatni a' bort. Ezt jónak lenni itélvén a' szomorú aszszony; mivel amúgy is egy két ice borral kellett haza várnia Urát, noha egész nap a' kocsmákat lakta, a' korsóba ölte a' hat egeret, és szokott helyére helyeztette. Haza érvén szokása szerint a' gazda, nem adhatott annyi üdőt az aszszonnak: hogy az egereket le szűrhetné volna, hanem a' boros korsónak esvén, azt egereivel egygyütt fel hajtotta, és ez után le feküdt. Más napra kelvén az üdő, még kérdezte Urát az aszszony: ha a' borban nem érzett é valamit, a' mi torkát akadályoztatta volna. Érzettem (úgymond) valami muslincákat.

[9] A' bajuszosnak mikor iszik, bajuszszára is ragad a' bor; azt le hörpentvén, kétszer inni mondatik. A' Magyaroknak bajuszszookról mívelt itt' emlékezetet tettem felőlők, méltónak lenni ítélem azt: hogy Altorjai B. Apornak kéz írásiból valamit elő adgyak. Ezek tehát annak szavai. Mind alsó, mind fölső rendbéli emberek mihelyt meg házasodtak, szakállukat meg hagyták, 's holttig úgy viselték. Az egy Béldi Pál szünetlen beretváltatta szakállát, 's midőn controvertálták, azt mondotta, hogy midőn a' Tatároknak rabjok volt, nagy szakállá lévén; ha Tatár Ura meg haragudott, annál fogva húzta, hurcolta. Akkor tett légyen fogadást: hogy ha meg szabadul, soha szakált nem visel, 's nem is viselt holttaig. Ha valaki abban az üdőben szakállát le beretváltatta, és haját nem; csúf volt. Fejüket majd mindnyájan beretválták. Ha valaki kopasz lett; nem viselt idegen kurta haját, melyet mostanában Barokának hívnak. Mert ha akkor elő hoztad volna a' Baroka nevet; más talán azt gondolta volna: hogy Bak róka. A' kinek pediglen semmi hajja nem volt, szép fekete biborból, vagy bársonyból való sapkát viselt. Némelynek bajuszsza egészen bé fogta szájját. Abban soha semmit el nem vágta. Sőt mikor ivott némelyik, meg tölt a' bajuszsza, 's bé szopintotta. A' nagy haj igen igen ritka volt. Soha nem emlékezem: hogy ifiú legényt nagy hajjal láttam volna. De hogy azt hátul zsinórral, vagy pántlikával meg kötötte volna, híre helye sem volt. Ha akkor kötött hajjal, vagy zacskóba varottal elő állott volna valaki; azt tudták volna: hogy farsangos; mert ottan abban az üdőben láttattak

bolond farsangos köntösben járok. Hanem: a' kinek (igen ritkán) nagy haja volt; azt szépen le bocsátotta. Ki ki inkább le beretváltatta; és így üstököt hagytak magoknak. Azt szépen fel kötötték; 's abban gyönyörködtek (főképpen a' fiatalok) mennél nagyobb csomót köthettek az üstökönn. Ritkán vala némelyeknek abba fűzve, vagy kevés pántlika, vagy kevés zsinór; kivált a' gyermekeknek.

[10] Tapasztaltt dolognak mondgyák azt némelyek: hogy ha egy szabó gyűszűt vészen valaki hetvenszer tele tölti borral és egy pohárba ereszti; azt a' pohárból egyszer meg ihattya, és semmi baja nem lészen. De ha gyűszűnként hörpögeti; és úgy egy más után iddogállya, ugyan annyi bortúl erősen meg részegezik.

[11] E' mostan folyó 1810-dik esztendőben Februáriusnak elején olvastam a' Pesti Magyar újságban: hogy egy úri ember ötven forint jutalmat ígervén, ennek a' Deák szónak Spiritus Magyar értelmét örömet tudná. Dícséretre méltó az iparkodás. De ha ez a' meg lelendő szó reá illik és a' Spiritus Sanctusra a' mint azon úri ember kívánnya nem csekély kérdés. A' szokást nehéz meg változtatni. Reá szoktunk a' szent Lélekre, nem is tanácsos újságokat bé hozni, és ezt meg másolni. Már most a' dologhoz közelebb. Ennek a' szónak Spiritus valóságos Magyar neve ez: Leh; innét származik lehelek, spiro. Mit tehetünk arrúl; hogy Magyar eleink leh szónak léttét nem tudván, azt léleknek nevezték? – De a' bölcsességnek szabásai szerint a' valóságos Spiritust mely Chemice nem egyéb; hanem a' testekben el rejtetett, azután ki kényszerítetett erő szesznek mondgya a' Magyar, a' mint az említett közmondásban vagyon, melyet én midőn a' közmondásoknak egybe gyűjtéssőkben negyven esztendőűl fogva dolgozik régen fel jegyzetem.

[12] Némely csizmadia Mester ember paj társait híván ebédre: azt hagyta egygyik legénnyére: hogy a' borra vigyázzon. Ez a' gazdának leg jobb bort adott; a' többieknek alább valót. Ezt midőn szemére hányták az el takarodott Mester emberek, azt mondotta a' legény: gazda kapálta a' szállótt, kurv'annya kennek.

[13] Szeged várossának Zákán pusztáján, egy híres csap szék vala régenten: melyben egész heteket vesztegették a' pásztor emberek. Így a' henyélő iszákosokat Zákányosoknak nevezték.

[14] Ezzel a' névvel azokat a' részegeket nevezzük, kik annyit isznak: hogy azt ki is okádgyák. A' Borbészi szót valósággal írván, így esik: Bor bé 's ki, az az: a' bor bé megy, 's ki is jó.

[15] Egy nagy Magyar ember meg akarja vala fel serdült fiával a' bort itatni: hogy hozzája mértékletessen szokjék. De a' fiú azt cselekedni nem akarta, azt adván okául: hogy a' borban valami el rejtett méregnek lenni kellene: mivel minapiban látott légyen egygyet, ki a' bor ital után nem csak tántorgott, hanem Isten ellen káromkodott is.

[16] Aszszony fának nevezik a' csap székekben azt a' törzsököt, melyen ül az aszszony, midőn bort ereszt; de ő is néha részeges, és az aszszony fán költi el a' bort ülve.

[17] Mert ha sok vize van a' molnárnak, gazdagon öröl; ihatik is bort a' jövedelemből.

[18] Mert a' korcsmában bátorságosabban ihatik, meg is részegehetnek a' bornak szokott

korhely. A' vendég fogadokról jutott eszembe: hogy valamit írjak Altorjai B. Apor Péternek kézírásaiból. Annak szavai ezek: 1687-dik esztendőben olyan emberséges ország vala Erdély: hogy egy pénz nélkül körösztil mehattél volna rajta, még is mind magad, mind lovad jól lakhatott volna. Nem vala híre a' vendég fogadóknak – Csudálkozva néztük Kolozsváratta a' közép úccában midőn mondották: hogy vendég fogadó. Azon egy nagy szakács vala le írva késsel, a' tűzhely, 's az írott fazékok előtt – vala egy rongyos ház Miroszlónál is, melyről hallottam: hogy vendég szállott volna belé. Talán még Basta György csináltatta volt, mikor ottan Mihály vajdát meg verte. – Hanem: ha meg indúltál volna abban az üdőben, és előre küldöttél volna a' faluba; adtak volna szénát abrakot lovadnak, 's magadnak enni valót. És ha bor volt a' faluba azt is adtak volna. Sőt: a' Szászságon bár magad lovadon se jártál volna, noha ezt az ország' Árticulussa limitálta volt; de avval bizony keveset gondoltak Posta lovat eleget adtanak. Sőt ha a' szegény Felnagyok, Bírák úgy nem viselték magokat, a' mint az útan járó kívánta jól meg verték a' hátát, 's rajta sült. De mikor az Urak közül valamelyik meg szállott valamely Szász faluba, melyben híres bor termett: akár mint tartotta a' szegény Felnagy de ha az Úr meg haragudott; csak ne haragudgyék két három hordó borra meg alkudott véle. – Ha pedig vagy szegény atyádfiához, vagy pedig böcsületes nemes emberekhez szállottál volna; az olyan szívvel látott: hogy örömében talán a' lelkét is ki tette volna éretted. Még is a' mi csudálatra méltó dolog, az Urak se voltak pénzesebbek, mint most: mert a' mi képpen most nincs pénzünk úgy abban az üdőben az Urak a' pénz gyűjtésre éppen semmit se vágyódtak; hanem csak az egy emberségre, és a' böcsületre. A' paraszt ember is, se Magyar, se Szász, sem Oláh szegényebb nem volt, mint most. Sőt: sokkal gazdagabbak voltak, mint most.